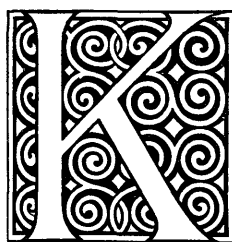

Anatóliai török lovasság.

A Leipz. Presse-Büro felvétele.

A TÖRÖK HADSEREG ÉS A FLOTTA.

Kevés hadsereg van, mely oly régi és dicsőséges multra tekinthet vissza, mint a török. Különösen Magyarország, a keresztény világ pogányok elleni védőbástyája tanulta meg ismerni évszázados harcaiban a török fegyverek súlyát. Az akkori időkhöz viszonyított óriási és jól felszerelt török hadseregek egymásután hömpölyögtek nyugat felé, a janicsárok félelmetes hadát látta Buda és Bécs, s Magyarország nagy része másfél századon át nyögte a török igát. A rokonszarmazású magyar és török a népek túlekedésében akkor még nem értette meg egymást.

A régi török hadseregek ereje a nagy tömegeken kívül a szervezettség és a fegyelem volt. A török hadsereg szervezete tehát már régebben megelőzte a nyugati hadseregeket, s ezenfelül a töröknél a vallás is mint döntő tényező szerepelt és a hadsereg értékét tetemesen növelte. A mohamedán vallás tanai szerint a háborúban elesett katona lelke azonnal a mennyországba vándorol, hol a szent tubafa árnyé-

kában szép hurik várakoznak reá. A mohamedán amúgy is hajlandó a fanatizmusra, könnyen elképzelhető, mit jelentett ez a kecségető vallási ígélet a hithű muzulmánoknak. A török katona nemcsak földi hazájáért, hanem túlvilági boldogságáért is harcolt.

Ezek voltak a török hadsereg hatalmas erejének mozgató rúgói . . .

A török flotta a régebbi évszázadokban szintén félelmetes hírű volt. A nagyjából rab-

szolgákkal megrakott evezősgályák uralkodtak a Törökországgal határos vizeken, félelemmel töltötték el a szomszédokat. A velencei hatalmas tengeri hatalom és a török flotta több ízben váltakozó szerencsével mérte össze erejét. A török vízhatalom kiterjedt a Dunára is, hol szintén hatalmas flottát tartottak fenn. Ismeretesek Magyarország történetéből a Nándorfehérvárnál vívott kemény ütközetek, hol a török Duna-flotta is döntő szerepet játszott. Csak Hunyadi János korára kell visszaemlékeznünk, előttünk áll a török vízhatalom is duzzadó erejével.

Mikor Törökország elérte hatalmának tetőpontját, öregedni kezdett. A hatalmi túltengés után

Enver pasa, török hadügyminiszter.

beállott a reakció. Az elbizakodott török hatalmának tudatában átadta magát a nyugalomnak, a hódítások megszűntek. Ezzel szemben a nyugateurópai államok az állandó török veszedelem hatása alatt felocsudtak, tudatára ébredtek mulasztásaiknak és hibáiknak. Ez pedig már fél győzelem. Az öntudatra ébredt állam egyszersmind a fejlődés útjára is lép. Mikor tehát a török támadások megszűntek, s a török kényúr nyugalomra hajtotta a fejét, a nyugati államok lélekzetéhez jutottak s kezdtek dolgozni, szervezkedni. Amint készen voltak, megindult — hogy mai értelemben beszéljünk — az offenzíva.

1683-ban Sobieszki lengyel király mérte a törökre Bécsnél az első halálos csapást, s azután egyik fejszecsapás a másik után hullott a tar török koponyákra. Három évvel később, 1686-ban Budát veszítették el 150 éves uralom után, s lassanként egész Magyarországból kiszorultak. A török hadsereg nem állhatta meg helyét többé a nyugat levegőjében. Fő erőforrása, az egység hiányzott, mert a pasák önálló, korlátlan uralkodásának ez volt az első áldozata. Amint az államegysége kezdett bomlani, vele foszlott a hadsereg egysége is. Állam és hadsereg annyira egy test, hogy az egyik bukása magával rántja okvetlenül a másikat is.

A török lépésről-lépésre húzódott vissza, végre a Balkánra szorult. Itt azonban új veszedelem támadt reá. A kisebb, leigázott népek látva a török hadsereg tehetetlenségét, a török állam hanyatlását, szintén mozogni kezdtek. Szerb, bolgár, görög, montenegrói egymásután támadtak fel, alakultak külön állammá. A török határ mindjobban Konstantinápoly felé húzódott.

A török hadsereg vitézsége, páratlan hősiessége még fel-fellobogott, de segíteni az országon már nem tudott. Az 1877/78-iki orosz-török háborúban a plewnai hősök aranybetűkkel vészték bele nevüket a történelembe, a török seregek más pontokon is dicsőségesen küzdöttek, de hiába volt minden áldozat, végül mégis leverettek. A haldokló ország idegen befolyás alá

került, s ez még jobban aláásta életerejét. A török hadsereg folyton hanyatlott. A züllő országban züllött minden. Az utolsó évtizedekben azután Törökország mint katonai hatalom majdnem végképpen megszűnt, s mikor a legutolsó balkáni háborúban hadseregét talpra kellett volna állítania, minden csődöt mondott.

A török hadsereg mozgósítása a hadüzenet után hat héttel lett csak befejezve, de hadseregnek ekkor sem volt mondható, csak összehordott tömegnek. Hiányos fegyverzet, felszerelés, egyes csapatoknál a kiképzés, szervezettség teljes hiánya a hadsereget képtelenné tették a hadműveletekre, a török hadsereg nem volt többé életképes. Támadásra gondolniok sem lehetett, sőt a gyorsan támadó ellenség ellen még a védelem is nehéznék bizonyult. A részenként odadobott szervezetlen seregek úgyszólván minden terv nélkül küzdöttek. A török hazaszeretet, a veszély tudata, az életfenntartás ösztöne és a vallás fanatizmusa volt az utolsó Balkánháborúban az egyetlen, ami egyáltalán képessé tette a züllött török hadsereget a védelemre s ami megakadályozta a teljes szétzülést. Így is azonban Törökországot csak a nagyhatalmak közbelépése mentette meg attól, hogy végleg el ne bukják s az európai Törökország meg ne szűnjön létezni.

A balkáni háború után a török hadsereg úgyszólván számot nem tévő erővé süllyedt, a flotta alig volt e néven nevezhető.

A HADERŐ ÚJJASZERVEZÉSE.

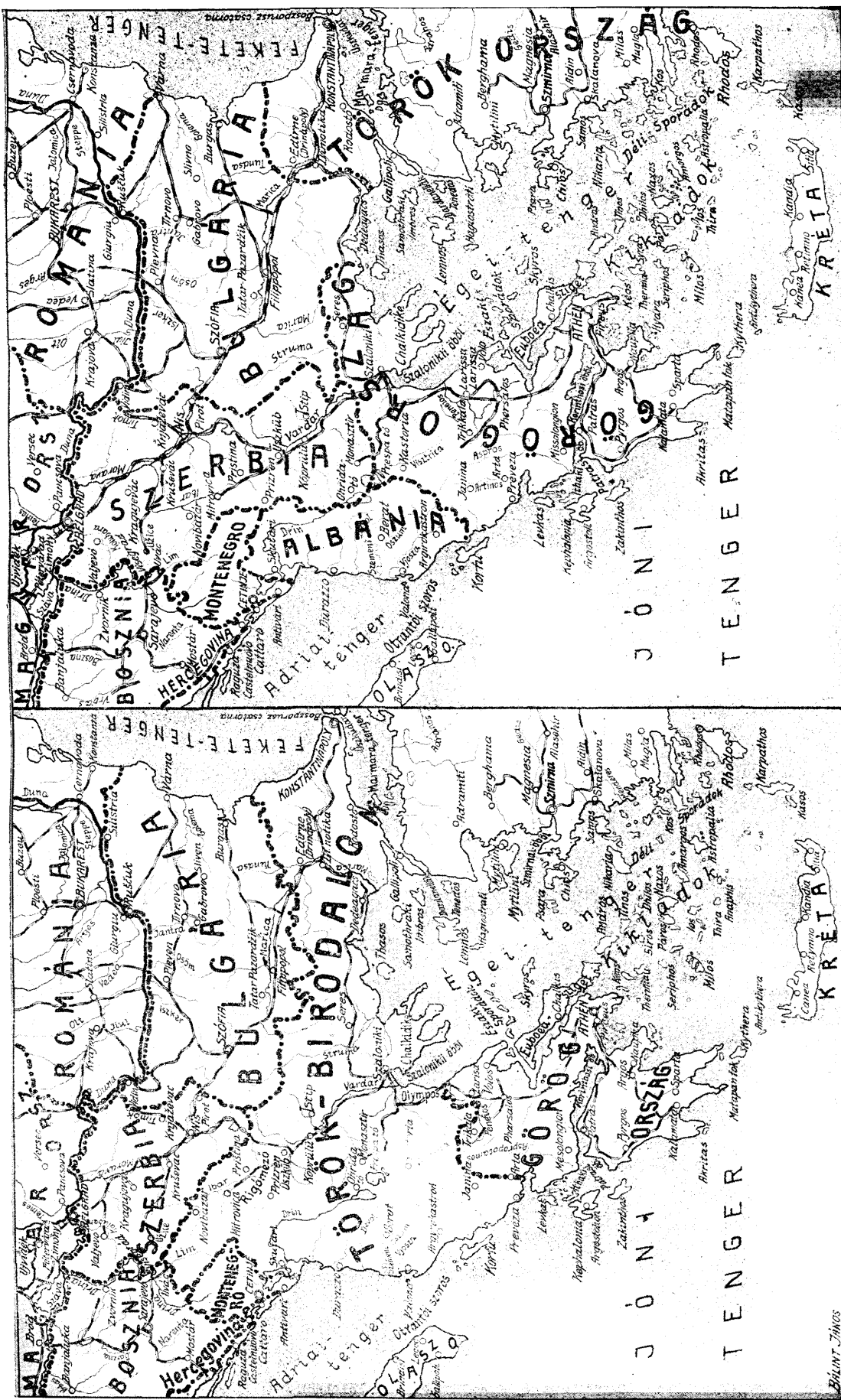
A végső veszedelem közelsége azonban hasznára volt a betegnek. Belátta, hogy a pusztulástól a belső egységen kívül csak az mentheti meg, ha minél előbb erős, jól felszerelt hadsereget szervez. Megindult ismét a munka, az újjászületés.

Első dolga volt a török kormánynak, hogy segítőkét, tanácsadókat keressen. A szárazföldi haderő szervezésére a németeket, a tengerészeti ügyekre az angolokat szemelték ki mint tanító-

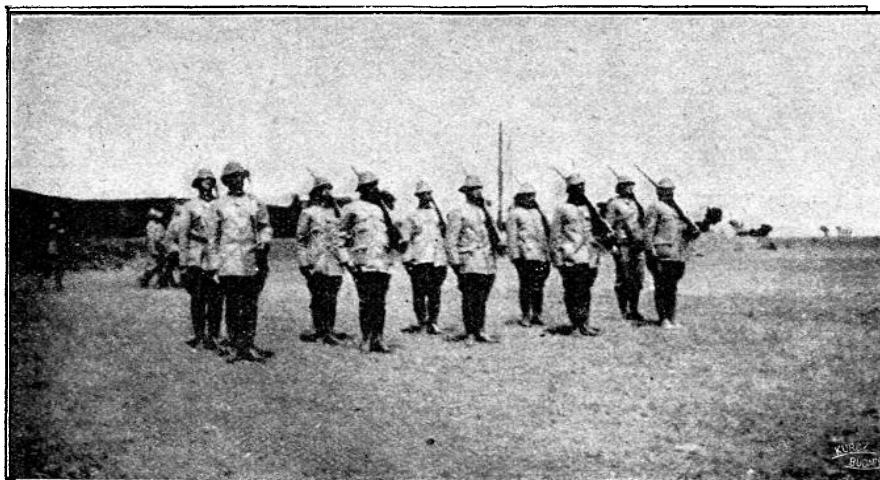

*Liman von Sanders
tábornagy.*

*Benninghoven E. Berlin
felvétele.*

Törökország az 1912/13. évi Balkán-háború előtt és után.

Török tisztek gyakorlatozása német tisztek oktatása mellett.

Angol folyóirat nyomán.

mestereket. A két választás közül a német bizonyult szerencsésebbnek. Erős szervezőtehetséggel, önzetlen barátsággal fogott Németország a beteg török felsegítéséhez. A csüggedés helyett ismét öntudat, a szervezetlenség helyett összetartás vette át ismét a török hadseregben a vezető szerepet. A német Liman Sanders pasa és az új-török forradalom óta egyre hatalmasabb egyéniségnek mutakozó Enver pasa, az ő hűségese követője, alig pár év alatt megteremtették az új, modern török hadsereget.

Természetes, hogy évszázadok hibáit ilyen rövid idő alatt teljesen orvosolni az erők legnagyobb megfeszítésével sem lehetett, s így az európai háború kitörésekor a munka még befejezve nem volt, a török teljes erejét még nem tudta latba vetni, s hadserege nem állott még azon fokon, amelyen kellett volna. A védelemre már teljesen fel volt készülve, de egy nagyobb szabásútámadó hadművelet végrehajtására még nem voltak az ifjú hadseregnek elég erős izmai.

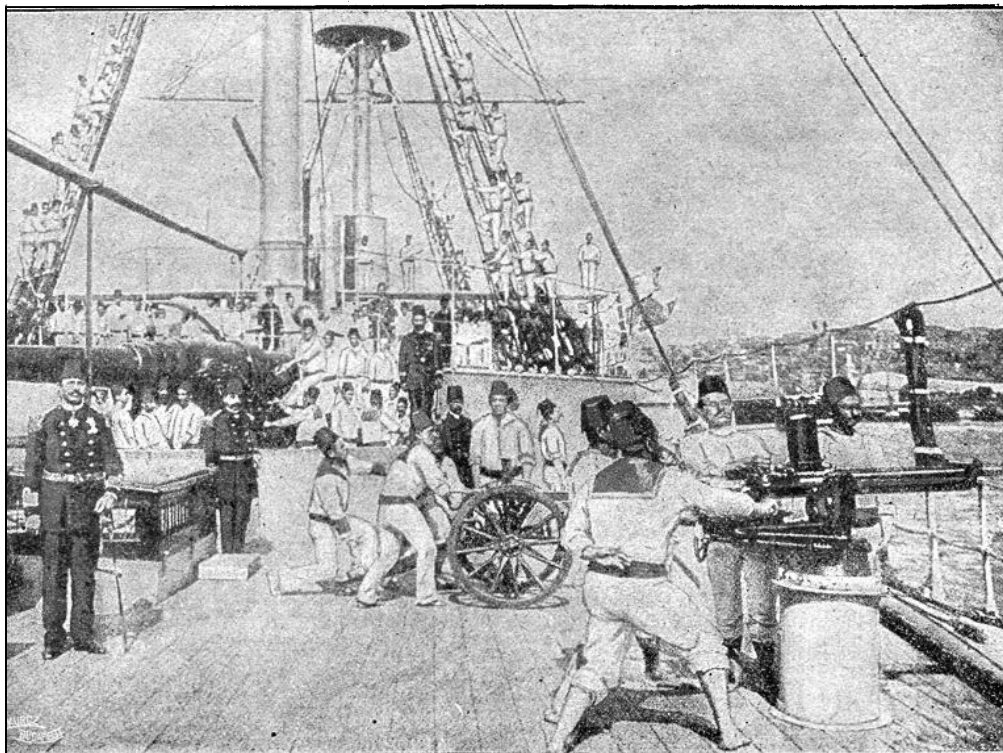
A régi Montecucoli-féle szállóige: »a háborúhoz pénz, pénz és harmadszor is pénz kell«, a mai viszonyok között már nem állhatja meg a helyét, egyéb

hatalmi tényezők is közbeszólnak a hadseregek hatalmassá, önállóvá tételéhez. Ha nincs ipar, mely a hadsereg összes szükségletét az országon belül elő tudja állítani, akkor a hadsereg csak ideig-óráig él azokból a készletekből, melyeket a háború előtt felhalmozott. Ennek elfogyta után szomszédjai önkényének van kiszolgáltatva. Ha ezek megtagadják a lőszer- és egyéb hadiszükséglet ki- vagy átvitelét, a hadsereg elveszti ellenállóképességét és el kell buknia. Ipart pedig pár év alatt még a német sem tudott nekik olyat

teremteni, mely Törökországot hadiszükségletek tekintetében önállóvá tudta volna tenni. Önálló hadiipart még akkor sem lehet pár év alatt teremteni, ha pénz elegendő van. A hadiszer, különösen ágyúk, páncélok stb. előállításához sok évi gyakorlat, tanult munkások kellenek. Idegen munkások elegendő számban való szerződtetése pedig nemcsak nehézségekbe ütközik, hanem a teljes önállóságot is veszélyezteti. Képzeljünk el pl. angol munkásokat a török hadi arsenálokban. Ha most még azt is számításba vesszük, ami nincs, t. i. Törökországban a pénzt, könnyen beláthatjuk, hogy a török

Felvonuló török csapatok Burgasnál a Gallipoli-félszigeten.

Török hadihajó fedélzete.

Dr. Ohnefalsch-Richter
Berlín felv.

hadiipar a fejlettség kellő fokát a világháború kitéréséig nem érte el. Hiányzott különösen nagykaliberű ágyúk és lövedékek készítésére szükséges ipara. Ennek a hiányosságnak a súlyát Törökország 1915. év közepén már kezdte is érezni, mikor azonban Szerbia leveretésével megnyílt a szabad út Törökország felé, ezen a hiányon is segített a központi hatalmakkal visszanyert zavartalan érintkezés.

Másik nagy akadálya volt a török hadsereg szabad működési szabadságának a vasutak hiánya. Úgy a gyors erőltetés, mint tartalékok összehívása, a veszélyes pontokra való szállítása a gyér török vasúti hálózat mellett igen meg volt nehezítve. A török vasúti hálózat javítását ugyan megkezdették, de a Balkán-háború óta megindult fejlődésnek még korlátlan mennyiségű pénz mellett sem lett volna ideje arra, hogy a szükséges vasúthálózatot elővarázsolja. Magas, útnélküli hegyeken, homokosivatagokon át évtizedek munkájával lehet csak a síneket lefektetni. Ne vegyünk egyebet, mint egy vasúti vonal vezetését a Suez-csatornához. Nemelég

ben a külföld támogatására szorult.

A török flotta szervezése már nem sikerült oly mértékben, mint a szárazföldi hadsereg talpraállítása. Ennek két oka volt. Először is angol kezre bízták a szervezést, az angol pedig egész világtörténelmi szereplése alatt önző politikát folytatott s mindent saját érdekei alá rendelt. Az angolnak pedig nem lehetett érdeke az, hogy erős, vállalatokra kész török flottát teremtsen, neki elég volt a török hajórajt oly

a síneket lerakni, kellenek vízvezetéki berendezések, hogy a gépek kazánjait táplálni lehessen. A homokosivatagon át vízvezeték létesíteni pedig olyan feladat, melyben nemcsak a pénz ő fenése, hanem az idő ő kegyelmessége is helyet kér magának.

A török hadsereg állapotát röviden összefoglalva, arra a végeredményre jutunk, hogy a háború kitérésakor jól szervezett és felszerelt védőhadsereget alkotott, nagyobb támadó hadműveletek keresztülvitelére azonban kellő önállósággal nem bírt, s minden tekintet-

Arab sejkek német és török tisztekkel.

Török lovasság.

fokon tartani, hogy az esetleges önálló orosz vállalkozások elhárítására kellő ereje legyen. A másik ok a török flotta hátramaradottságában a pénzhiány. Ha akart volna is hajókat építtetni, kísérlete hajótörést szenvedett a pénzhiányon. Hitele pedig a szegény Törökországnak nem volt. Mindazonáltal építtetett Angliában két teljesen modern, hatalmas csatahajót, és pedig a 23.400 tonnás »Reschadije«-t és a 28.000 tonnás »Sultan Osman«-t; nagy áldozatokkal ki is fizette a már kész óriásokat, az angol azonban éppen a hajók elszállítása idején, a világháború kitérésére hivatkozva, rátette a kezét mindkét hajóra s azokat saját flottájába bekebelezte.

A HADERŐ SZERVEZETE.

A török hadsereg szervezete a háború kitörésekor nagy vonásokban a következő volt. A hadsereg általános védkötelezettségen alapult, és pedig a 21—45 életévig terjedő, azaz 25 évi szolgálati kötelezettség mellett. (Nálunk csak a 42-ig életévig terjedt az alkotmányszerű szolgálati kötelezettség, mely azonban a háború alatt kiterjesztetett az 50-ik életévig.) A 25 évi szolgálatra kötelezett török katona három évet ténylegesen szolgált (Nizam), 6 évig pedig tartalékos (Ichtiat) viszonyban csak fegyver-

gyakorlatokra volt kötelezve. A következő 16 évet a mi népfölkelésünknek megfelelő viszonyban töltötte el, és pedig 9 évet mint Redif, 7 évet pedig mint Mustafiz (I. és II. oszt. népfölkelés).

Ezzel szolgálati kötelezettsége megszűnt, de csak rendes békeviszonyok között, amennyiben a véderőtörvény kimondotta, hogy: »szükség esetén a 45 évesnél idősebbek is igénybe vehetők«. Érdekes, hogy a felső korhatár nincs megszabva.

A tényleges szolgálat alól nagyon sok felmentési cím szerepelt a török véderőtörvényben. A felmentettek pedig nem — mint nálunk volt — a póttartalékba, hanem egyenesen a népfölkelésbe helyezték át s így kiképzésben egyáltalában nem részesültek.

Megmaradt azonkívül a török hadseregben az úgynevezett *szolgálat alóli megváltás* intézménye. Jogában állott ugyanis mindenkinek magát három havi tényleges szolgálat után 1100 koronával a további szolgálat alól megváltani, s egyenesen a népfölkelésbe áthelyeztetni. Ennek eddig — mely szokás különben régebben majd minden hadseregben dívott — az a káros következménye volt a hadseregnek, hogy éppen a tehetősebb, tehát műveltebb, intelligensebb elem hagyta el a szolgálatot, s a katonáskodás egész terhe a szegény lakosságra nehezedett.

Hogy ezt a káros intézkedést a török véderő-törvényből nem törölték, annak főokát az ország szegénységében, rossz pénzügyi viszonyai-ban kereshetjük. A megváltási kedvezményből befolyó összegre a török hadikincstár nagyon is rászorult.

A keresztények, kik a régebbi időkben a katonáskodásból ki voltak zárva, 1909 óta a hadseregbe szintén beléphetek. Számuk azonban úgy volt korlátozva, hogy egyik csapat-testben sem szolgálhatott 25%-nál több keresztény. Ezenkívül lakóhelyük katonai körletében nem szolgálhattak.

A török hadsereg békeállományához szükségelt évi újonclétszám — tekintetbe véve a hároméves szolgálatot — 155 fő volt, vagyis a lakosság 0.5%-a. Hogy azonban mennyit soroztak be *tényleg* évenként, az a török közigazgatás nem eléggé konszolidált állapota mellett nem állapítható meg pontosan.

A hadsereg békeállománya körülbelül 10.000 tiszt, 230.000 ember, 1500 ágyú és 450 géppuska volt. Ezzel szemben a hadiállomány körülbelül 1,000.000 embert tett ki, melyből azonban fegyveres embert csak mintegy 800.000-et számíthatunk, a többi vonatcsapatra, katonai munkásokra stb. esik.

Ha most vesszük Törökország kereken 20,000.000 főnyi lakosságát, akkor azon feltevéssel, hogy az ország a háború folyamán lakosságának 10%-át vette katonai szol-

gálatra igénybe — mint ezt az utolsó háborúk tapasztalatai mutatják *) —, akkor rendelkezésére állott összesen 2,000.000 fegyverképes férfi. Ebből levonva a már a háború elején beállított 1 millió főt, azt találjuk, hogy a háború folyamán Törökországnak a veszteségek pótlására, új csapatok alakítására kereken még egy millió ember állott rendelkezésére. Hogy ezt a még rendelkezésre álló emberanyagot miért nem állította mindjárt talpra, annak egyszerű magyarázata az, hogy ily nagy embertömeg részére szükséges felszerelés nem volt kéznél, azonkívül a kiképzés, a vezetésre szükséges tisztek sem állottak rendelkezésre, másrészt pedig a veszteségek és fogyatékok pótlására okvetlenül szükséges egy nagyobb embertartalékot visszatartani.

Érdekes és fontos a török hadsereg szervezetében a tisztí és altisztí viszonyokra is rövid pillantást vetni, mert a hadsereg értékére ezek döntő fontossággal bírnak. Minél több képzett és művelt tisztje és altisztje van egy hadseregnek, annak úgy katonai, mint morális értéke, a vezetés, vagyis a hadsereg mozgathatósága, rugékonysága annál nagyobb. Jó és bő tisztí és altisztíkar nélkül egy vitéz hadsereg képes lehet talán a leghősiesebb, legszívósabb védelemre is, de támadó hadműveletre sohasem lesz alkalmas. A német és orosz hadsereg teljesítményei közti különbség a legfényesebb bizonyíték erre. A török hadseregben a tényleges tisztikarnak csak mintegy a fele került ki katonai iskolákból, ezek nevezhetők csak modern értelemben vett tiszteknek. A másik fele tényleges tisztikaruknak volt altisztiekből vétetett. Hogy ez a mai elméleti követelmények mellett — amit tiszttól meg kell kívánnunk — mily nagy horderejű, annak bővebb fejtegetése felesleges.

Vörös félholdas (török egészségügyi) csapatok kivonulása Haidar-Pasa városából (Kisázsia).†

*) A mostani világháborúban az emberkihasználás a háború hosszú tartama miatt valószínűleg nagyobb lesz, tekintve azonban Törökország részben hiányos közigazgatását, a szétszórt lakosságot, a hiányos anyakönyvezést, 10%-nál többet reálisan itt nem számíthatunk.

Souchon tengernagy, a török flotta parancsnoka, vezérkarával. Sébah és Joaillier felv. Konstantinápoly.

Tartalékos tisztikar a mi viszonyaink értelmében véve Törökországban nem volt. Ennek nagyon is érezhető hiányát a törökök felismerték, s meg is kezdték 1910-ben a tartalékos tisztikar megalapítását. Elsősorban a pillanatnyi szükségén akartak segíteni, mert a rendszeres tartalékos tiszti nevelés csak hosszú évek múlva érlelheti meg gyümölcseit, s elsősorban is sok és kitűnő tényleges tisztet kíván, kik mint vezetők és nevelők szerepelnek. Pedig a tényleges tisztikar sem emelkedett még a kellő színvonalra.

A kényszerítő szükségén segített, egy 1910-ben hozott törvénnyel elrendeltetett, hogy a nyugalmazott tisztek háború esetén tényleges szolgálatra behívhatók. Ez az intézkedés azonban nem volt elegendő. Elsősorban is nyugdíjazott tisztjük sem volt nagy számban, másrészt ezek legnagyobb része törődött, hadiszolgálatra alkalmatlan volt, s így háború esetén is legfeljebb csak kiképzési szolgálatra volt igénybevehető. Szükséges volt más orvosszerhez is folyamodni. Felállítottak tehát Konstantinápolyban egy egyéves tartamú tartalékos tiszti iskolát, hol a főiskolai ifjúság erre alkalmas részét tartalékos tisztté kiképezték. Az egész rendszer nagyban a mi számtalan egyévi önkéntesi iskoláknak felelt meg. A kezdet tehát megvolt, de még csak nagyon is csirájában szunnyadott a tartalékos tisztikérdés a háború kitörésekor, s számbavehető tartalékos tisztikar nem is állt rendelkezésükre.

Ami a vezetőket és a vezérkart illeti, Törökországban sok képzett és tanult tiszt volt, kik a német és a mi hadseregünkben nevelkedve, igen sok modern katonai tudást vittek magukkal haza.

A fegyverzet a gyalogságnál Mauser ismétlőpuska és részben egyestöltésű Henry-Martini-féle régebbi mintájú puskákból állott.

A tábori tüzérség újjászervezését és modern Krupp-féle gyorstüzelő ágyúkkal való felszerelését 1914-ben kezdték meg, de a reformot teljesen végre már nem hajthatták, úgy hogy

Török tüzérség Szíriában.

Konstantinápoly kikötője a Midilli (Breslau) és Hamidie török hadihajókkal.

részben még régi mintájú, de azért igen jó ágyúkkal kezdték meg a harcot. A vártüzérség felszerelése a lehető legtarkább volt. A legrégebb sima csövű várágyúktól kezdve a legmodernebb gyorstüzelő nehéz ágyúig — köztük 24, valamint 30½-es ágyú — minden fajta löveg képviselve volt. A legmodernebb várágyú a Dardanellák erődjeibe voltak beépítve.

Végül pár szót a török *flottáról*.

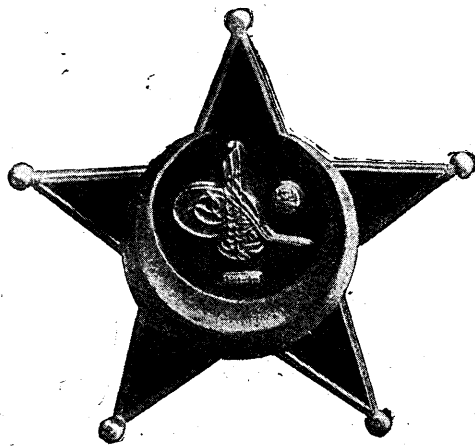
Csatahajójuk mindössze kettő volt, és pedig a 10.000 tonnás Barbarossa Haireddin és a Tur-gud Reiss. Kicsinyek, nem teljesen modernek.

Volt ezenkívül két modern cirkálójuk, a Sultan-Yavuz-Selim (a volt német Goeben) 23.000 tonnával és a 4500 ton-nás Midilli (a volt német Bres-lau). Ezekhez csatlakozott

még a tripoliszi háborúban oly nagy hírre vergődött Hamidie kis cirkáló.

Kiegészítette a török hajórajt egy kis partvédő cirkáló, 30 ágyúnaszád — melyek körülbelül a mi ismert dunai monitorainknak megfelelő nagyságúak —, 15 torpedóromboló és 9 torpedónaszád. Tengeralattjárójuk nem volt, a németeknek sikerült csak néhányat hozzájuk juttatni.

Ez a török haderő képe. Az éltető szellem, a vezető Enver pasa személyisége, a tengerészetenél a híres »Hamidie« cirkáló hagyománya adták azonban meg a török had-erőnek azt az erőt, melyre bizton számíthattak akkor, mikor a világháború forga-tagába elszántan belevetették magukat.

A török vasféhold (vitéségi kitüntetés).